

Баб'як А. В.

кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

УДК 343.12 : 343.353

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ ЯК НЕГЛАСНОЇ СЛІДЧОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЇ

Розглянуто особливості організації здійснення контролю за вчиненням злочину як негласної слідчої (розшукової) дії. Наголошено про існування двох видів контролю за вчиненням злочину: внутрішньодержавного, тобто за злочинами, що готуються або вчиняються на території України, а також транзитного, яким є контроль за підготовкою та вчиненням злочинів, що пов'язані із перетином державного кордону України.

***Ключові слова:** негласна слідча (розшукова) дія, контроль за вчиненням злочину, оперативні підрозділи, контрольована поставка, контрольована та оперативна закупка, спеціальний слідчий експеримент, імітування обстановки злочину.*

Постановка проблеми. Абсолютно новою у вітчизняному законодавстві є норма, яка у формі проведення спеціального слідчого експерименту, імітування обстановки злочину регламентує провадження такої негласної слідчої (розшукової) дії як контроль за вчиненням злочину [1, с. 148].

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Правові засади особливостей організації здійснення контролю за вчиненням злочину як негласної слідчої (розшукової) дії досить докладно розкрито у спеціальній літературі, зокрема у роботах: К.В. Антонова, В.І. Василичука, В.Я. Горбачевського, О.Ф. Долженкова, В.П. Захарова, М.І. Камлика, В.В. Матвійчука, Д.Й. Никифорчука, В.Л. Ортинського, В.І. Литвиненка, Є.Д. Скулиша, І.В. Сервецького, М.М. Перепелиці, В.Д. Пчолкіна; А. Федчака, В.В. Шендрика, І.Р. Шинкаренка та ін.

Вивчення названої проблеми дозволяє розробити диференційовані і науково обґрунтовані рекомендації, що стосуються підвищення організаційного рівня здійснення контролю за вчиненням злочину як негласної слідчої (розшукової) дії, ефективніше використовувати ці рекомендації в оперативно-розшуковій практиці, що сприятиме підвищенню результативності діяльності оперативних підрозділів Національної поліції.

Мета. Проаналізувати особливості організації здійснення контролю за вчиненням злочину як негласної слідчої (розшукової) дії.

Виклад основного матеріалу. Контроль за вчиненням злочину може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин, та проводиться в

таких формах: 1) контрольована поставка; 2) контрольована та оперативна закупка; 3) спеціальний слідчий експеримент; 4) імітування обстановки злочину.

Контроль за вчиненням злочину не проводиться, якщо внаслідок таких дій неможливо повністю запобігти: 1) посягання на життя або заподіяння особі (особам) тяжких тілесних ушкоджень; 2) поширенню речовин, небезпечних для життя багатьох людей; 3) втечі осіб, які вчинили тяжкі чи особливо тяжкі злочини; 4) екологічній або техногенній катастрофі.

Під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, як би слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті в такий спосіб речі і документи не можуть бути використані у кримінальному провадженні.

Про результати контролю за вчиненням злочину складається протокол, до якого додаються речі і документи, отримані під час проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії. Якщо контроль за вчиненням злочину закінчується відкритим фіксуванням, про це складається протокол у присутності такої особи.

Контроль за вчиненням злочину щодо незаконного переміщення через територію України транзитом, ввезення до України або вивезення за межі України речей, вилучених з вільного обігу, або інших речей чи документів може бути проведений у порядку, передбаченому законодавством, за домовленістю з відповідними органами іноземних держав або на підставі міжнародних договорів України.

Прокурор у своєму рішенні про проведення контролю за вчиненням злочину, крім відомостей, передбачених статтею 251 КПК України, зобов'язаний: 1) викласти обставини, які свідчать про відсутність під час негласної слідчої (розшукової) дії провокування особи на вчинення злочину; 2) зазначити про застосування спеціальних імітаційних засобів.

Якщо при проведенні контролю за вчиненням злочину виникає необхідність тимчасового обмеження конституційних прав особи, воно має здійснюватися в межах, які допускаються Конституцією України, на підставі рішення слідчого судді згідно з вимогами КПК України [2].

Контроль за вчиненням злочину полягає у перевірці за рішенням прокурора при наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий або особливо тяжкий злочин, та може здійснюватися у визначених формах: контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупки, спеціального слідчого експерименту, імітування обстановки злочину.

Контроль за вчиненням злочину є допустимим за умов, що встановленими або невстановленими особами вчиняється тяжкий або особливо тяжкий злочин; цей злочин є незакінченим; розкриття та розслідування підготовлюваного або вчинюваного злочину шляхом

провадження інших гласних та негласних дій неможливо; є можливість припинення злочинної діяльності на ранніх стадіях її вчинення.

Встановлюючи контроль за злочинними діями окремої особи (осіб), орган досудового розслідування має на меті розкриття усіх можливих спільників, місць зберігання об'єктів матеріального світу, що виступали предметом або знаряддям злочину, встановлення свідків, виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочину, і, як наслідок, їх усунення.

Верховною Радою України встановлено перелік видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України. Цей перелік включає: зброю, боеприпаси (крім мисливської та пневматичної зброї та боеприпасів до неї), бойову та спеціальну військову техніку, ракетно-космічні комплекси; вибухові речовини та засоби вибуху, бойові отруйні речовини; наркотичні, психотропні, сильнодіючі отруйні лікарські засоби (за винятком отримуваних громадянами за призначенням лікаря); протиградові установки; державні еталони одиниць фізичних величин; спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації. Зазначені предмети та об'єкти не можуть перебувати у власності юридичних осіб недержавних форм власності. Перелік доповнено пунктом 7 та приміткою до нього згідно з Постановою ВР № 121/94-ВР від 15.07.94 р.) [4]. До видів майна, що вилучене з вільного обігу, належать електрошокові пристрої та спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами, крім газових пістолетів і револьверів та патронів до них, заряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії.

Спеціальний слідчий експеримент – негласна слідча (розшукова) дія із штучного створення умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, для перевірки спрямованості намірів особи, в діях якої наявні окремі ознаки вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, та спостереженні за її поведінкою. Спеціальний слідчий експеримент застосовується для перевірки достовірності фактів, що можуть свідчити про ведення злочинної діяльності і причетності до неї конкретних осіб. За допомогою створених у ході спеціального слідчого експерименту умов можна зробити доступними для об'єктивного сприйняття зовнішні прояви тих чи інших злочинних діянь та наміри осіб, що їх готують або вчиняють. Зміст спеціального слідчого експерименту, проведеного з метою попередження та розкриття тяжкого чи особливо тяжкого злочину, полягає в тому, що уповноважена особа, яка його здійснює, вносить необхідні і достатні зміни в обстановку, в якій діє підозрюваний. Така особа, сприймаючи ці зміни обстановки як необхідні їй для досягнення мети, реагує на них відповідно до своїх задумів і планів. Уповноважена особа, у свою чергу, спостерігає за реакцією підозрюваного й одержує інформацію про його дії (тобто ті дані, що могли б бути отримані ним і без експерименту, якби такі самі умови склалися об'єктивно).

Контроль за вчиненням злочину не проводиться, якщо неможливо повністю запобігти: посягання на життя або заподіяння особі (особам)

тяжких тілесних ушкоджень; поширенню речовин, небезпечних для життя багатьох людей; втечі осіб, які вчинили тяжкі чи особливо тяжкі злочини; екологічній або техногенній катастрофі.

Особливими умовами провадження цієї негласної слідчої (розшукової) дії за змістом ч. 3 коментованої статті є те, що під час підготовки та проведення контролю за вчиненням злочину забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою її подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, якби слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті в такий спосіб речі і документи не можуть бути використані у кримінальному провадженні.

На основі тлумачення положень ч. 6 статті 271 КПК України можна дійти висновку про існування двох видів контролю за вчиненням злочину: контроль за вчиненням злочину може бути внутрішньодержавним, тобто за злочинами, що готуються або вчиняються на території України, а також транзитним, яким є контроль за підготовкою та вчиненням злочинів, що пов'язані із перетином державного кордону України, а саме: незаконним переміщенням через територію України транзитом, ввезенням до України або вивезенням за межі України речей, вилучених з вільного обігу, або інших речей чи документів, що здійснюється у порядку, передбаченому законодавством, за домовленістю з відповідними органами іноземних держав або на підставі міжнародних договорів України [3, с. 596].

Однією із форм контролю за вчиненням злочину є контрольована поставка.

В Україні проведення контрольованої поставки здійснюється згідно з положеннями пункту 1 частини першої статті 271 Кримінального процесуального кодексу України у порядку, визначеному нормативно-правовими актами Національної поліції України, податкових органів Державної фіскальної служби України, Служби безпеки України, Державної митної служби України, погодженими з Генеральною прокуратурою України та зареєстрованими у Міністерстві юстиції України [5].

У Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – ОРД) у пункті 2 частини першої статті 8 визначено, що «оперативні підрозділи мають право проводити контрольовану поставку – товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форми власності з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь» [6].

Відповідно до статті 4 Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» [7], митні органи України та державні органи (підрозділи), що мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність, з метою виявлення джерел і каналів незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, осіб, які беруть участь у цьому, в кожному окремому випадку за домовленістю з відповідними органами іноземних держав або на підставі міжнародних договорів України, може використовуватися метод контрольованої поставки, тобто допуск під

контролем і оперативним наглядом цих органів ввезення в Україну, вивезення з України чи транзит через її територію наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

А відповідно до частини шостої ст. 271 КПК України, контроль за вчиненням злочину щодо незаконного переміщення через територію України транзитом, ввезення до України або вивезення за межі України речей, вилучених з вільного обігу, або інших речей чи документів, може бути проведений у порядку, передбаченому законодавством, за домовленістю з відповідними органами іноземних держав або на підставі міжнародних договорів України. Порядок і тактика проведення контрольованої поставки визначається законодавством (ч. 5 ст. 271 КПК України) [2, с. 126].

Організаційно контрольовану поставку можна поділити на декілька етапів: а) збір оперативної інформації про контрабанду товарів, предметів та речовин та (або) проведення заходів з виявлення фактів незаконного транспортування товарів, предметів та речовин, заборонених для обігу; б) документування факту незаконного транспортування товарів, предметів та речовин, заборонених для обігу, що передбачає проведення усього комплексу дій, пов'язаних з оглядом місця події, виявлення та фіксація слідів злочинної діяльності причетних до незаконного обігу осіб, оформлення відповідної документації процесуального значення; в) реалізація заходів із забезпечення негласного контролю за переміщенням забороненого вантажу, товарів, предметів, речовин, заборонених для обігу, та осіб, які його супроводжують, на маршруті слідування до адресата; г) затримання утримувача вантажу, товарів, предметів, речовин, заборонених для обігу, та викриття максимально повної кількості осіб, причетних до протиправної діяльності.

Контрольована поставка включає такі стадії: пізнавальна або інформаційна, під час якої відбувається вивчення оперативної ситуації, що склалася, виявлення проблеми, ресурсів і перспектив її вирішення; цільова, на якій відбувається формування мети операції щодо контролю за переміщенням товарів, предметів та речовин або поділ її на підцілі та ін.; організаційна, що включає підготовку й затвердження оперативно-тактичного задуму операції, розробку і опис заходів, засобів і шляхів реалізації задуму для досягнення поставленої мети, визначення виконавців намічених заходів щодо створення органу управління цією системою, підготовку плану, оцінку можливих негативних наслідків і підготовку заходів з їх локалізації; реалізаційно-практична включає здійснення системи активних заходів і комбінацій; результативна, на якій підводяться підсумки операції, аналізуються, оцінюються і використовуються отримані результати [5].

Відповідно до частини 4 ст. 246 КПК України «Підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій», виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої слідчої (розшукової) дії, як контрольована поставка [3].

Відповідно до частини 3 ст. 271 КПК України, під час підготовки та проведення контрольованої поставки заборонено провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою її подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона не вчинила, якби слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, пог-

розами, шантажем. Здобуті в такий спосіб речі і документи не можуть бути використані у кримінальному провадженні [3].

Висновок. Одним із важливих аспектів організації та прийняття рішення про здійснення контрольованої поставки є встановлення контакту із владою країни, у якій було виявлено товари, предмети чи речовини. Відповідні правоохоронні органи надають один одному інформацію (документи, матеріали, інші дані) з питань, пов'язаних з підготовкою і проведенням контрольованої поставки. Передача такої інформації здійснюється в тому випадку, якщо це не завдає шкоди інтересам боротьби зі злочинністю, не суперечить законам держави і може допомогти органам іншої держави підготувати або провести операцію із контролю за товарами, предметами та речовинами або сприяти проведенню досудового розслідування.

Після погодження обома сторонами проводиться контрольована поставка, на підставі отриманого міжнародного запиту в оперативному підрозділі складається план її проведення щодо перекриття каналу контрабандного переміщення товарів, предметів та речовин, заборонених для обігу, а також документування протиправної діяльності причетних осіб.

За необхідності про контрольовану поставку, пов'язану з перетином кордону, інформують відповідні підрозділи Держфіскальної служби, Держприкордонслужби та СБУ. Важливим чинником є своєчасність надання правоохоронним органам інших країн інформації. Зазначене набуває особливого значення для координації спільних дій з метою одночасного вилучення товарів, предметів та речовин.

Бібліографічні посилання

1. Скулиш Є.Д. Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 року – імпульс оновлення оперативно-розшукової діяльності // Науковий вісник Чернівецького ун-ту. – 2012. – Вип. 618. Правознавство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vnapu/2012_2/04Skuli.pdf.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012: чинне законодавство (зі змінами та доп.). – К., 2013.
3. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року / за ред. О.А. Банчука, Р.О. Куйбіди, М.І. Хавронюка. – Х., 2013.
4. Про право власності на окремі види майна : Постанова Верховної Ради України від 15.07.94 р. № 121/94-ВР.
5. Негласні слідчі (розшукові) дії : курс лекцій / авт. кол. А.В. Баб'як, Л.Ф. Гула, І.А. Федчак / за заг. ред. В.П. Захарова. – Львів, 2012.
6. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року (зі змінами та доп.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
7. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними : Закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
8. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин : здійснено у Відні 20 грудня 1988 року, підписано Україною 16 березня 1989 року.
9. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-V1 // Урядовий кур'єр. – 2012. – № 86.

Баб'як А.В. Особенности организации осуществления контроля за совершением преступления в качестве негласного следственного (розыскного) действия. Рас-

смотрены особенности организации осуществления контроля за совершением преступления как негласного следственного (розыскного) действия. Отмечается о существовании двух видов контроля за совершением преступления: внутригосударственным, то есть за преступлениями, которые готовятся или совершаются на территории Украины, а также транзитным, которым является контроль за подготовкой и совершением преступлений, которые связаны с пересечением государственной границы Украины.

Ключевые слова: негласные следственные (розыскные) действия, контроль за совершением преступления, оперативные подразделения, контролируемая поставка, контролируемая и оперативная закупка, специальный следственный эксперимент, имитирование обстановки преступления.

Babyak A.V. Particularities of organization of carrying out control over crime commitment as covert investigational (search) activity. The features of organization of realization of control are considered after the commission of crime as a secret inquisitional (of criminal investigation) action. It is marked about existence of two types of control after the commission of crime : domestic, id est after crimes that prepare or accomplished on territory of Ukraine, and also by transit, that is control after preparation and committing crime, that is related to crossing of state boundary of Ukraine.

Keywords: secret inquisitional (of criminal investigation) action, контроль after the commission of crime, operative subdivisions, controlled delivery, controlled and operative purchase, special inquisitional experiment, mimicing of situation of crime.

Надійшла до редакції 23.03.2016

Байлов А.В.

кандидат юридичних наук,
доцент

Романчук І.О.

курсант

(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.62 (477)

ГЕНЕЗИС КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПІДМІНУ ДИТИНИ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

У статті проаналізовано основні джерела кримінального права певних періодів розвитку і становлення української державності і права. Зроблено акцент на розгляді цих джерел саме з позицій наявності в них такого злочинного діяння, як підміна дитини. Досліджено, що вперше підміна дитини згадується в «Уложениях о наказаниях уголовных и исправительных» у 1845 р. У подальшому дана норма набувала певних змін та розвивалися в нормативних актах по-різному, аж до сьогодення.

Ключові слова: періоди розвитку, державність, підміна дитини, звичаєве право, кримінальна відповідальність